

**REVIEW OF THE PUBLICATION BY EWA DOMAGAŁA-ZYSK, ACCESSIBLE UNIVERSITY
FOR STUDENTS WITH DISABILITIES AND CHRONIC DISEASES. EXPERIENCES AND
RECOMMENDATIONS, LUBLIN KUL 2023**

**RECENZJA KSIĄŻKI EWY DOMAGAŁY-ZYŚK, UCZELNIA DOSTĘPNA DLA STUDENTÓW
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I CHOROBAМИ PRZEWLEKŁYMI. DOŚWIADCZENIA
I REKOMENDACJE, LUBLIN WYDAWNICTWO KUL 2023**

Monika Kwiecień-Głaz^E

Institute of Pedagogy, The John Paul II Catholic University of Lublin, Poland
Instytut Pedagogiki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Kwiecień-Głaz, M. (2025). Review of the publication by Ewa Domagała-Zysk, Accessible university for students with disabilities and chronic diseases. Experiences and recommendations, Lublin KUL 2023 / Recenzja książki Ewy Domagały-Zyśk, Uczelnia dostępna dla studentów z niepełnosprawnościami i chorobami przewlekłymi. Doświadczenia i rekomendacje, Lublin Wydawnictwo KUL 2023. Social Dissertations / Rozprawy Społeczne, 19(1), 190-193. <https://doi.org/10.29316/rs/207831>

Authors' contribution /

Wkład autorów:

- A. Study design /
Zaplanowanie badań
- B. Data collection /
Zebranie danych
- C. Data analysis /
Dane – analiza
i statystyki
- D. Data interpretation /
Interpretacja danych
- E. Preparation of manu-
script /
Przygotowanie artykułu
- F. Literature analysis /
Wyszukiwanie i analiza
literatury
- G. Funds collection /
Zebranie funduszy

Tables / Tabele: 0

Figures / Ryciny: 0

References / Literatura: 8

Submitted / Otrzymano:

2025-06-22

Accepted / Zaakceptowano:

2025-07-02

Na środowisko uczelni można spojrzeć z wielu perspektyw, co czyni ją obiektem zainteresowań przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych: pedagogiki, psychologii, socjologii, prawa czy zarządzania organizacjami. Zmiany społeczne i kulturowe, jak również nowe koncepcje i ideologie znajdują odbicie w funkcjonowaniu szkolnictwa wyższego. Ciągłe otwarte i aktualne wydają się pytania o jego optymalny model i kierunki rozwoju, zwłaszcza, że uczelnie są odpowiedzialne za poziom edukacji przyszłych pokoleń specjalistów.

Jedną z perspektyw, która zasługuje na pogłębioną refleksję, jest dostępność szkolnictwa wyższego dla osób z różnego rodzaju dysfunkcjami. Nadal mogą one doświadczać nierówności szans życiowych, edukacyjnych i zawodowych, co skutkuje poczuciem wykluczenia i obniżonej jakości życia. W ostatnich latach szkolnictwo wyższe zarówno w Polsce, jak i na świecie, uczyniło wiele w kwestii otwarcia się na osoby z niepełnosprawnościami, przewlekłe chore i mające specjalne potrzeby edukacyjne. Te ważne zagadnienia poruszone zostały w kompaktowej publikacji książkowej wydanej w 2023 roku pod redakcją Ewy Domagały Zyśk (2023a) pt. *Uczelnia dostępna dla studentów z niepełnosprawnościami i chorobami przewlekłymi. Doświadczenia i rekomendacje* w ramach Projektu „KUL-uczelnia bez barier”.

Literatura odzwierciedlająca przyjazny charakter uczelni dla osób z ograniczeniami i problemami zdrowotnymi jest wciąż ograniczona. Wiadomo jednak, że od lat trwa proces dostosowywania oraz modyfikacji rozwiązań technicznych, organizacyjnych i metodycznych na uczelniach wyższych. Wypracowywane są standardy dostępności oraz wsparcia

Adres korespondencyjny: Monika Kwiecień-Głaz, Instytut Pedagogiki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950, Lublin; email: monikaannakg@o2.pl ORCID: 0009-0005-1875-2547

Copyright: © 2025 Monika Kwiecień-Głaz

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0).

studentów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Dotyczą one procesu rekrutacji, realizacji programów kształcenia, doboru sposobów weryfikacji wiedzy, wsparcia emocjonalnego oraz pomocy dla absolwentów na rynku pracy (Yssel i in., 2016; Domagała-Zyśk, 2023b; Römhild i Holleder, 2023).

Powołano agendy wspierające tę grupę studentów, zorganizowano pomoc materialną, konsultacje psychologiczne, usługi tłumaczeniowe oraz możliwość nagrywania zajęć. Zadbano o szereg udogodnień architektonicznych i technologicznych ułatwiających kształcenie osobom z niepełnosprawnościami. Są to: dostosowanie oznaczeń budynków, adaptowanie materiałów dydaktycznych z wykorzystaniem alfabetu Braille'a, pokoje wypoczynkowe, a także platformy edukacyjne z możliwością przygotowywania w czasie rzeczywistym wysokiej jakości napisów. Istotne znaczenie dla procesu udostępniania uczelni dla osób z niepełnosprawnościami miała edukacja zdalna spowodowana pandemią COVID-19, a także przemiany w zakresie mentalności społeczeństwa, które wydaje się coraz bardziej otwarte na inność (Domagała-Zyśk, 2023a).

Szkoły wyższe współtworzą dwie podstawowe i funkcjonalnie powiązane grupy: nauczycieli akademickich oraz studentów. Wzajemne relacje obu tych grup nauczyciel (mistrz, opiekun) – student (uczeń, podopieczny) są konstytutywne dla warunków i efektów kształcenia (Sowa, 2009). Dla każdego z uczestników procesu kształcenia akademickiego zastosowanie ma metafora spotkania, które jest szansą na rozbudzenie u studenta pragnienia do doskonalenia się. Obecnie kształcenie ma charakter odkrywczy, twórczy, co mieści się w wymaganiach dzisiejszego rynku pracy (Wawrzyniak, 2014).

Pierwsza z dwóch części książki Domagały-Zyśk (2023a) ujmuje perspektywę studentów oraz absolwentów z niepełnosprawnością i przewlekle chorych. Treści poszczególnych rozdziałów są swego rodzaju głosem środowiska w sferze teoretycznych rozważań, jak i codziennej praktyki. Paulina Lewandowska przybliżyła pedagogiczny i społeczny wymiar studiowania osób z niepełnosprawnością słuchu. Magdalena Gendek scharakteryzowała nowoczesne rozwiązania technologiczne wspomagające osoby z niepełnosprawnością wzroku. Sytuację studentów ze spektrum autyzmu omówiła Anna Szudra-Barszcz, natomiast o kobietach – studentkach z epilepsją napisała Magdalena Bednarska. Cytowane Autorki posiadają rozległe doświadczenie w zakresie analizowanej niepełnosprawności z uwagi na pracę naukowo-badawczą, doświadczenia osobiste czy zaangażowanie społeczne na rzecz podnoszenia poziomu jakości edukacji osób z niepełnosprawnościami.

Dokonując pewnego uogólnienia poszczególnych rozdziałów w części pierwszej publikacji, należy podkreślić, że każdy student z niepełnosprawnościami czy przewlekle chory posiada inną historię, swoje niepowtarzalne doświadczenia, potrzeby i możliwości. To, co dydaktycznie czy psychologicznie służy jednej osobie, może być nie do przyjęcia w przypadku innej osoby. Przytoczone przykłady osób z różnymi schorzeniami i niepełnosprawnościami są przystępne i obrazowe. W zasadzie każdy czytelnik, niezależnie od swojej dotychczasowej wiedzy, dzięki lekturze kolejnych rozdziałów z tej części opracowania z łatwością wyobrazi sobie z jak skomplikowaną materią mamy do czynienia, kiedy poszukujemy optymalnego modelu funkcjonowania uczelni przyjaznej chorym i osobom z niepełnosprawnościami, którzy pragną się uczyć.

Druga część książki eksponuje projakościowe podejście do edukacji osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych z odwołaniem do doświadczeń studentów i nauczycieli akademickich. Dokonano w niej analizy postaw rówieśników oraz nauczycieli akademickich, wyzwań, które niesie ze sobą wspólna edukacja studentów z niepełnosprawnościami i indywidualnymi dodatkowymi potrzebami edukacyjnymi ze studentami niezgłaszającymi takich potrzeb. Dawid Durkiewicz przedstawił uwarunkowania nastawienia studentów kierunków nauczycielskich wobec edukacji osób mających specjalne potrzeby edukacyjne. Autor odwołał się do obowiązujących standardów kształcenia nauczycieli i wyników badań studentów KUL. Przybliżył profil i wartości nauczyciela realizującego idee edukacji włączającej. Z kolei Marta Chomicz wskazała na prawne i terminologiczne kwestie zdalnej edukacji włączającej w Polsce. Zwróciła przy tym uwagę na wyzwania, z jakimi mierzyli się nauczyciele akademicy w zdalnym nauczaniu włączającym w oparciu o dane z badań własnych (Domagała-Zyśk, 2023a).

W opracowaniu ujęto rekomendacje z zakresu wsparcia studentów z uszkodzeniami słuchu (Paulina Lewandowska, Ewa Domagała-Zyśk), z niepełnosprawnością wzroku (Magdalena Gendek, Ewa Domagała-Zyśk), z autyzmem (Anna Szudra-Barszcz, Ireneusz Bieniek, Ida Tymina, Ewa Domagała-Zyśk), chorobami przewlekłymi (Magdalena Bednarska, Ewa Domagała-Zyśk) oraz dysfunkcją narządów ruchu (Paulina Korach, Ewa Ciepłińska-Truchan, Ewa Domagała-Zyśk). W rekomendacjach zasygnalizowano przede wszystkim organizację szkoleń dla wykładowców na temat inkluzji, nowoczesnej metodyki nauczania studentów ze specjalnymi potrzebami, a także potrzebę wypracowania dobrych praktyk współdziałania nauczycieli akademickich z psychologami i pedagogami tak, by proponowane dostosowania włączające były adekwatne do poszczególnych rodzajów niepełnosprawności czy chorób (Domagała-Zyśk, 2023a).

Na końcu publikacji zamieszczono praktyczny zestaw plakatów konsultowanych pod względem treści i formy z osobami doświadczającymi danej trudności, na temat strategii dydaktycznych i wsparcia personalnego. Plakaty te można wykorzystywać niezależnie, np. podczas szkoleń, warsztatów, w procesie kształcenia nauczycieli akademickich. Opatrzanie każdego z rozdziałów bibliografią oraz streszczeniem ułatwia czytelnikowi zorientowanie się w podejmowanej tematyce, dotarcie do dodatkowych źródeł wiedzy w przypadku zainteresowania konkretnym problemem czy jednostką chorobową lub niepełnosprawnością.

Międzynarodowe badania zgodnie potwierdzają, że kluczowy dla sukcesu akademickiego studentów z niepełnosprawnościami jest czynnik ludzki. Istnieją badania wskazujące na to, że nauczyciele, ich osobowość, styl pracy, sposób komunikacji ze studentami są kluczowe dla akademickiego sukcesu osób doświadczających ograniczeń. Pomocny dla nauczycieli akademickich jest rozwój zawodowy w zakresie postawy wobec różnorodności (Boney i in., 2019; Solis-Garcia i in., 2025). Jest to o tyle ważne, że to nauczyciele akademicy są najbliższą studentów i oczekuje się od nich kreowania wzorców relacji uczelnianych. Tym samym od tego, jak zaprojektują i wdrożą swoje pomysły na edukację włączającą, zależy bezpośrednia i praktyczna realizacja prawa do tego, by student z niepełnosprawnością czy przewlekłe chory korzystał z wysokiej jakości edukacji na równych zasadach ze swoimi pełnosprawnymi rówieśnikami, by był w tym wspierany i rozumiany (Boney i in., 2019; Domagała-Zyśk, 2023b). Co więcej, nauczyciele z silnym poczuciem skuteczności są bardziej efektywni we wspieraniu swoich studentów, wzmacnianiu ich motywacji wewnętrznej, odporności na stres, potrzeby osiągnięć i sprawczości (Solis-Garcia i in., 2025).

Zagadnienia poruszone w książce pod redakcją Domagały-Zyśk (2023a) można uznać za szczególnie przydatne dla nauczycieli – praktyków, a także specjalistów, pracowników administracji, obsługi, ich zwierzchników, którzy na co dzień współtworzą wizerunek danej instytucji edukacyjnej, a mając do czynienia z osobami z niepełnosprawnościami i chorymi, odpowiadają za racjonalne dostosowania oraz modyfikacje: dydaktyczne, organizacyjne, architektoniczne i inne. Lektura opracowania jest bez wątpienia pomocna w znalezieniu odpowiedzi na pytanie jaki powinien być profil nauczyciela akademickiego, który rozumie i wspiera studentów z niepełnosprawnościami i przewlekłe chorych.

Walorem książki jest taki oto przekaz, że przestrzeń edukacji na szczeblu wyższym jest szczególnie cennym i wrażliwym obszarem dla jakości życia człowieka, zarówno w pełni zdrowego, jak i mającego problemy zdrowotne. W przestrzeni tej stopniowo pojawia się coraz więcej miejsca na to, by osoby z niepełnosprawnością przestały reprezentować ją i działać na jej rzecz tylko w marginalnym zakresie. Z kolei nauczyciel akademicki zorientowany na różnorodność powinien łączyć w swej pracy: kompetencje twarde (specjalistyczne, praktyczne, dotyczące dziedziny, którą się zajmuje) i kompetencje miękkie (osobowościowo-interpersonalne, np.: otwartość, umiejętność nawiązywania kontaktu z innymi, kulturę osobistą, empatię) wraz umiejętnością dostosowania metod nauczania do różnorodnych potrzeb i sylwetek swoich studentów. W tym obszarze publikacja wkracza w obszary ważne z punktu widzenia pedeutologii oraz deontologii.

Treści opracowania pośrednio mówią o skrywanych potrzebach i marzeniach osób z dysfunkcjami pozwalających na samorealizację i przekraczanie własnych ograniczeń. Optymistyczny wydaje się fakt, że rozwój nowoczesnych technologii, możliwości rehabilitacyjne, przyjazne dostosowania uczelni, idea projektowania uniwersalnego w edukacji oraz okazywanie szacunku i zrozumienia dla inności są czynnikami zacierającymi różnice między studentami pełnosprawnymi i z niepełnosprawnościami. Tym ostatnim rozważania i wyniki badań zamieszczone w książce dają nadzieję na samorozwój ze wsparciem środowiska, do którego wiele poprzednich roczników być może aspirowało, ale nigdy nie stało się jego częścią.

Literatura:

1. Boney, J.D., Potvin, M.C., Chabot, M. (2019). The goals program: Expanded supports for students with disabilities in postsecondary education (practice brief). *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 32(3), 321-329.
2. Domagała-Zyśk, E. (2023a). *Uczelnia dostępna dla studentów z niepełnosprawnościami i chorobami przewlekłymi. Doświadczenia i rekomendacje*. Wydawnictwo KUL.
3. Domagała-Zyśk, E. (2023b). *Dostępna edukacja akademicka*. Wydawnictwo KUL.
4. Römhild, A., Holleder, A. (2023). Effects of disability-related services, accommodations, and integration on academic success of students with disabilities in higher education. A scoping review. *European Journal of Special Needs Education*, 39(1), 143-166. <https://doi.org/10.1080/08856257.2023.2195074>
5. Solís-García, P., Barreiro-Collazo, A., Rodríguez-Correa, M., Delgado-Rico, E., Real-Castelao, S. (2024). Inclusion of students with disabilities in the European Higher Education Area (EHEA): a systematic review. *Cogent Education*, 12(1), 2430880. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2430880>
6. Sowa, K. Z. (2009). *Gdy myślę uniwersytet...* Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
7. Wawrzyniak, S. (2014). *Rola metod aktywizujących w procesie kształcenia w szkole wyższej*. W: A. Ćwikliński (red.). *Edukacja akademicka. Między oczekiwaniami a rzeczywistością* (s. 267-275). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
8. Yssel, N., Pak, N., Beilke, J. (2016). A door must be opened: Perceptions of students with disabilities in higher education. *International Journal of Disability, Development and Education*, 63(3), 384-394. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2015.1123232>